

ŚWIĘTA KOŚCIELNE W POLSKIEJ SZTUCE

Tragicznie zmarły w dniu 20 czerwca 1988 r. w Lublinie ks. prof. Władysław Smoleń, który od 30 lat kierował Zakładem Historii Sztuki Kościelnej KUL, ubogacił jeszcze przed śmiercią polską kulturę cennym dziełem pt. „Ilustracje świąt kościelnych w polskiej sztuce”¹.

Na tym miejscu nadmienić wypada, że druga pozycja książkowa pt. „Jasna Góra” tego autora jest w druku i niebawem ukaże się na półkach księgarskich. Czytelnik znajdzie tam rewelacyjne wyniki badań Uczzonego na tym polu.

Zasadniczym celem omawianej pierwszej książki, jak często zwierzał się autor do piszącego te słowa, było ukazanie związków między wiarą a wyobraźnią plastyczną, związków między przeżyciem religijnym a procesem twórczym. Sztuka religijna powstała bowiem jako forma modlitwy.

Autor oddał pracę do rąk czytelników poświęcając ją pamięci ks. prof. Józefa Rybczyka, współzałożyciela Katedry oraz uczestników seminariów magisterskich i doktoranckich w latach 1957—1987.

Po raz pierwszy ukazuje się w polskiej literaturze religijnej tak dokładny opis tzw. Świąt Pańskich, połączony z omówieniem najważniejszych niedziel całego roku kościelnego, a przy tym zestawienie ich z przedstawieniami plastycznymi w sztuce polskiej.

Książkę poprzedza wstęp określający specyficzne cechy polskich świąt, który został podany także w języku włoskim. Potem następują omówienia 47 najważniejszych niedziel i całości świąt Pańskich w ciągu roku, poczynając od pierwszej niedzieli adwentu, a kończąc na uroczystościach Chrystusa Króla w ostatnią niedzielę roku kościelnego.

Opis świąt oraz ich ilustracji dostosowany został do rzymskiego kalendarza liturgicznego z jego polskimi modyfikacjami. Święta są zaopatrywane tytułami liturgicznymi w polskim i łacińskim brzmieniu. Każde święto ma w odpowiednim sobie tekście 3 ilustracje. Na marginesach znajdują się dodatkowo odniesienia do ilustracji także z innych świąt, jako że treści wielu ilustracji posiadają wielotreściowe znaczenia doktrynalne i kultowe. Ilustracje są zaopatrzone podpisami w języku polskim i łacińskim, wraz z notatkami inwentaryzacyjnymi.

Charakterystyczną cechą publikacji jest wielostronne omówienie treści świąt oraz ich polskich ilustracji. Tekst koncentruje w sobie uzasadnienia teologiczne, literackie, kultowe, historyczne, artystyczne i obyczajowe.

W całej pracy autor dokumentuje stwierdzenia zawarte we Wstępie, że w sztuce polskiej przedstawienia plastyczne ilustrujące święta kościelne posiadają wyraz rodzimy, ale uwydatniając umiejętności „lokalnego geniuszu interpretacyjnego” [...] zadziwić mogą pogłębioną spekulacją teologiczną i homiletyczną, zastosowaniami kontemplacyjnymi oraz mo-

¹ Ks. Władysław Smoleń: *Ilustracje świąt kościelnych w polskiej sztuce*. Lublin, Redakcja Wydawnictw KUL 1987, str. 344 + ilustr.

realizatorskimi. Opierając się na definicjach teologicznych i formach liturgicznych „wprowadzała sztuka polska dodatkowe wartości, które mogą wzmacniać ich ogólną użytkowość funkcjonalną i twórczość artystyczną”.

Interesującym wątkiem w pracy jest omówienie połączenia tekstów liturgicznych oraz ich przedstawień plastycznych z mesjanistycznymi prefiguracjami Starego Testamentu, od „Drzewa genealogicznego pochodzenia Chrystusa i Marii” począwszy. Egzegeza Pisma św. jest łączona z treściami apokryfów, które obok legendarnych wątków przechowały wiele wartości związanych z ustną tradycją kościelną.

Autor wykazuje również w swych omówieniach, że polskie ilustracje świąt kościelnych „obok poprawności teologicznej zawierają wiele wątków apokryficznych i legendarnych; są one jednak poddane głównym celom doktrynalnym i uszlachetniającym”.

Omówienie ilustracji świąt kościelnych doprowadził autor do ostatnich czasów uwzględniając również twórczość artystów ludowych oraz udowadniając, że święta kościelne ciągle są intensywnie przez twórców przeżywane i nieustannie stanowią inspirację działalności artystycznej. Z treści świąt można też wyprowadzić wskazania społeczne i ogólnoludzkie. Wyrazem tego jest zaprezentowanie na obwołucie i w pierwszej niedzieli adwentowej zapowiedzianego przez proroka Izajasza Mesjasza jako Księcia Pokoju, mającego łagodzić wszystkie konflikty w świecie naturalnym i między ludźmi. Ostatnia niedziela przedstawia Chrystusa na majestacie, który osądza czyny wszystkich ludzi.

Publikacja stanowi także sumę całej polskiej ikonografii o znaczeniach chrześcijańskich i ogólnoludzkich.

Książka ks. prof. Smolenia stanowi bardzo cenną pozycję w literaturze polskiej sztuki sakralnej. O jej przydatności i zapotrzebowaniu na tego rodzaju literaturę świadczy fakt, że w tej chwili jest zupełnie wyczerpana. Należy tylko żałować, że pozbawiona jest całkowicie ilustracji kolorowych i ukazała się w mniej niż skromnym nakładzie.